

t KARL RAHNER, TEOLOG

(5. III. 1904. — 30. III. 1984.)

*Smatram glavnom zadaćom svog života pred Bogom, da
svaka moja riječ, svaka moja misao Njega oglašava!*

(Toma Akvmski, CG 1, 2.)

U osvit ovogodišnjeg proljeća navršio je Karl Rahner osamdesetu godinu života. Ova je obljetnica bila povod da slavljениk svečano nastupi pred izabranim akademskim skupovima u Freiburgu, Londonu i Budimpešti. Uskoro zatim, po tajnovitoj odredbi Promisla, napunio je »mjeru svojih dana«. Još u samo predvečerje smrti nadao se da će smoći snage za nastup u Beču, gdje je trebalo da 11. travnja održi predavanje na proslavi 600-e godišnjice teološkog učilišta; ali, umjesto željno iščekivanoga govora, zakrilila ga je neprodorna šutnja groba.

Teško je u XX. stoljeću pronaći mislioca koji bi Rahneru mogao stati uz bok bilo dubinom zamišljaja, bilo mnoštvom objavljenih spisa, bilo utjecajem na mlade naraštaje i razne pokrete. Gotovo pedeset godina djelovao je kao neutrudiv predavač, propovjednik i pisac; popis njegovih publikacija — uračunavši prijevode i ponovna izdanja — primaknuo se nevjerojatnoj brojci; 4000... Studije, pisane *od njega*, kao i one, pisane o *njemu*, dospjele su na sve kontinente i mogu se čitati na japanskom, korejskom, čak na svahili jeziku. Uz četrnaest počasnih doktorata primio je mnoštvo drugih odličja i nagrada, na kojima bi mu mogli zavidati i najpoznatiji političari naših dana; pogotovu, jer oni odlikovanja dobivaju po službi, a ne po zaslugi.

Nije moguće Rahnerov život i rad sažeti u jednu jedincatu formulu. Nadamo se ipak da nećemo okrnjiti bujnost njegova stvaralaštva, budemo li sve dimenzije njegova lika i djela polarizirali samo jednim terminom: *bio je teolog*. .. No, da se pravo razumijemo: nije bio teolog u »zantskom« smislu riječi, kao da bi mu crkveni poglavari povjerali dužnost neka određeno vrijeme obradi na bogoslovnom fakultetu, a izvan toga posla »normalno« da živi kao svaki drugi čovjek, kršćanin ili redovnik. Nije bio

teolog ni u »znanstvenom« smislu riječi, ukoliko bi s uglednih katedri Innsbrucka, Miinchena i Miinstera docirao dogmatske i dogmi srodne traktate, stvarajući sebi »ime« kako u mjesnoj, tako i u općoj Crkvi. Rahner je bio teolog u izvornom mislu riječi: njemu je »govor-o-Bogu« značio *životno poslanje* ... Ako je u jednom spisu iz mladih dana, slijedeći Heraklita, pokušao definirati čovjeka kao biće koje »osluškuje Boga«, sebi je samom — po uzoru Tome Akvinskog — stavio u dužnost da sav život preobrazi u *govor o Bogu*. Nasuprot Heideggeru koji je u tzv. »zaboravi bitka« gledao rak-ranu zapadnjačke kulture, Rahner smatra da je »zaborav Boga« (*Gottvergessenheit*) ključni problem našeg ateiziranog vremena. Nu taj njegov izraz treba ispravno shvatiti. Nije naime srž svega zla današnjice u tome, što ljudi rijetko spominju Boga. Pače ni u tome, što se tiska premalo nabožnih knjiga. »Zaborav Boga« u Rahnerovoj zamisli znači da je danas malo, strahovito malo ljudi koji bi životno usvajali Istinu da nije Bog radi nas, nego da smo mi radi Boga. S toga razloga nije želio da mu teologiju zovu »antropocentričkom«: kao da bi se bavila Bogom samo ukoliko je »važan« ili »koristan« čovjeku ... Prema Rahneru, Bog je Apsolut, Jedini Apsolut iz prve zapovijedi Dekaloga. Svodeći Boga na bilo kakvu humanističku funkciju, bogohulno bismo relativizirali Apsolut: »Das ist letztlich ein absoluter Unsinn!« Nisu li sve žilice našega bića od iskona upravljene prema Neizmjernom? Nismo li stoga dužni da sve što Imamo I što jesmo — poput Raspetog — Izručimo Bezuvjetnom? Žalosno je što, u prosjeku, ni kršćani više toga ne uviđaju. Zato Rahner cjelinom života, posvud i u svemu želi biti teolog — »čovjek koji će svijetu govoriti, da je Bog uistinu Bog i da je ljudima samo Jedno Potrebno: *biti-za-Boga*, tj. zaboravivši sebe, odskočiti Iz tijesnih okvira smrtničkog živovanja u Bezdan Božje Neshvatljivosti...«

Zavičajni Freiburg omogućio je Rahneru da se 12. veljače 1984. kao osamdesetgodišnjak, posljednji put osvrne na pola stoljeća svog teologiziranja. Svečar je u toj zgodi biranom slušateljstvu Izložio »iskustvo« svoje teološke karijere. Ne možemo te njegove »oporučne« izvode donijeti u cijelosti. AH će nam oni, I pod vidom sažetih ulomaka, omogućiti uvid u svijest i savjest ovog autentičnog teologa.

— I s k u s i o s a m, naglašava Rahner, da su svi naši teološki izričaji s kraja na kraj *analogni*. U običnom školskom žargonu ta analognost znači, da se pri označavanju Boga opravdano smijemo i moramo služiti svagdanjim pojmovnim instrumentarom. No, u isti mah, analogija traži da sve svoje Izreke o Svevišnjemu jednakom mjerom I opozivamo... Ne bi li onda bilo uputnije, da o Bogu naprosto šutimo? Ni u kojem slučaju! Jer — šutjeti, odnosno zašutjeti smijemo Istom na kraju, kad smo već iscrpli svu puninu rječitosti koja nam je dostupna. Ne smijemo, međutim, kod ovoga govorenja ni časkom smetnuti s uma dužnost, da neprestano lebdimo između Da i Ne svojih zamišljaja, koji će ionako jedamput posve izbljediti pred Otajstvom Neizrecivog...

— Iskusi o sam, također, da nas u teologiziranju stalno zahvaća napast ekscentričnosti: stalno smo u pogibelji da zaboravimo *Centar*, oko kojega se teologija kao takva ima kretati. .. Često čujemo, da bi središnja tema svih naših teoloških stavaka morao biti Isus iz Nazareta, Raspeti i Uskrsnuli, po kojemu se i zovemo »kršćani«. No da bi nam Isus zbilja bio Isus, tj. Spasitelj, potrebno je iznijeti na vidjelo — u čemu i po čemu On predstavlja Vrednotu, u koju treba da bez pridržaja uložimo živote i za koju treba da bez ustezanja prigrlimo smrt... Pod tim vidikom, za mene je izvorna zasada kršćanstva Ono, što je u samom Isusu centralno — naime, Milosno Božje Sebedarje, ukoliko se Nestvoreni Bog čudesnom svojom Rasipnošću priopćuje nama, nedostojnim stvorovima. Sve ostalo, što teološki u dogmatici otkrivamo i u moralci razlažemo, ima donekle prolazan značaj ili je sustavan odvirak onoga Prvog, Nevjerojatnog — koje nije skućeno granicama nikoje kulture, vremena ili ustanove... .

— Iskusi o sam, podjednako, da je sve što ja — osobno — znadem s područja duhovnih i prirodnih znanosti, samo neznatna mrvica u odnosu na silne mogućnosti spoznaje, kojima čovječanstvo u cijelosti raspolaže. Povrh toga, moram uzeti u obzir nepregledno mnoštvo izričaja koji se iskre u pjesništvu, glazbi i ostalim granama umjetnosti, a dužan sam voditi računa i o neistraživim slojevima raznolikih iskustava što se tijekom tisućljeća nataložiše u srcima svih mogućih Adamovih potomaka. Očito je da, u poredbi sa svim ovim potencijalom ljudskoga roda, moje individualno znanje nije zapravo vrijedno spomena... Ukoliko bih ipak htio da, kao teolog, dolično progovorim o Bogu, moram imati na umu da mi manjka sva ona obilnost i šarolikost ljudskog iskustva, znanja i umijeća, kojoj po sebi nisam dorastao. Svjestan sam da ništa od onog što se na zemlji i u čovječanstvu od postanka odigralo ne smije za mene biti sporedno ili beznačajno: nema te stvorene pojedinosti koja mi ne bi otkrivala barem nešto iz Dubine Božanstva i koja stoga ne bi pridonosila svoj obol momemu teologiziranju, momemu sricanju Neizrecivoga... Dužan sam ljubiti Boga radi Njega samog, a ne tek radi svoga spasenja! Dužan sam dakle tražiti Ga u svemu: ne samo u Bibliji, nego baš u svemu što na bilo koji način provire iz Njegove stvoriteljske Podatljivosti. Zato bih volio da znadem uistinu sve; ali moram priznati, da *ne znam gotovo ništa!*

— Što mi onda na kraju preostaje, ako ne *iskustvo svih iskustava* — smrt?! Ovo će ikustvo jednog dana prekrižiti sve što mi je zemaljsko bivovanje pružalo. U to ime, smrt neće nadoći kao linearan produžetak onih dojmova i utisaka, kojima me svagdašnjica od rođenja snabdijevala... Doduše, kršćanin sam i — kao takav — očekujem Onoga koji dolazi; ali, kad Ga budem u smrti susreo, nadmašit će On sva moja životna očekivanja... Obično se veli da je smrt prijelaz iz vremena u Vječnost. Daleko od mene da dižem svoj glas protiv takova načina govora. Ali mi se čini da, govoreći o Vječnom Životu, ne vodimo pravo

računa o korjenitoj »cezuri« kojom će smrt dokrajčiti sve naše sjene i slike iz doline suza. Ne bismo smjeli posmrtno svoje bivovanje zamišljati kao nastavak zemaljskog trajanja — samo uz ponešto izmijenjen »zapreg«! Kao da bi nam glavno bilo, što ćemo se s onu stranu groba opet naći sa svima koje smo na zemlji susretali, a tzv. Gledanje Boga pridolazilo bi k ovom našem konačnom zajedništvu da mu doda zasebnu »aromu« ... Golem je propust naše teologije, što nismo pronašli suvremeniju prerodžbu o Vječnom Životu, koja ne bi patila od raznih baštinjenih opterećenja. Nu, kako da tu predodžbu razradimo? Kako? ... Što se mene tiče, nisam više daleko od trenutka, kad će Anđeo smrti razoriti do temelja sve maglovite sheme mojih zamišljaja; kad će s nebišta moje duše iščeznuti sve zvijezde varavih zemaljskih ideala; kad će s nebišta moje duše iščeznuti sve zvijezde varavih zemaljskih ideala; kad će uz posljednji izdisaj buknuti preda mnom bezgranična Praznina — razotkrivajući nijemom šutnjom samo dno mojega opstanka i stvarnog bitka uopće ... Tada ću razabrati, da je i ne-znam-kako-dug život na kraju samo časovit bljesak, — bljesak u kojem se bezbroj neriješenih pitanja stječe u Jedincat Odgovor, u kojem bezbroj neostvarenih mogućnosti prelazi u Jedincatu Zbiljnost, a vrijeme kroz bezbroj odviraka roni u Jedincatu Vječnost. Tada ću — kroz neviđen užas i uz neopisivu radost — iskusiti, da je sama smrtna Praznina s kraja na kraj prožeta Spasonosnim Otajstvom, koje beskrajno nadilazi sva ljudska znanja, vjerovanja i nadanja ...

Može se reći, da je osamdeset godina dosta dug čovjekov zemaljski vijek. Ali kao vrijeme, doznačeno pozemljaru od Promisla, i to je samo kratak Trenutak — u kojem treba da bude odlučeno Ono, što svakome od nas znači Sve!

Priredio *Josip Ćurić SI*

Marko Matić

POZDRAVNI GOVOR

Otvarajući simpozij »Razum i vjera pred pitanjem o smislu života«, čast mi je što Vas mogu pozdraviti u ime Filozofsko-teološkog instituta. Pozdravljam sve predavače, osobito dr. Branka Bošnjaka, profesora na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Drago nam je što se odazvao da s nama dijalogizira o smislu života. Nije ovo prvi put da je dr. Bošnjak u našoj sredini. Na Zapadu, među kršćansko-marksističkim krugovima, poznat je kao filozof dijaloga.

Pozdravljam i našeg patra Australca Geralda O'Collinsa, profesora Teološkog fakulteta Papinskog sveučilišta Gregoriana. Očekujemo da će nam u osobi Isusa Krista otkriti pravi smisao života.

Dvostruki moto programa »A blijedim noktom zadnje što je mako: Napisao je u led — upitnik!« (Zadnji Adam, S. S. Kranjčević), »Bog je Svjetlo... Bog je Ljubav« (sv. Ivan) uokviruje, čini mi se, svu problematiku i ozbiljnost teme. Upitnik zadnjeg Adama na odru svijeta! To nije samo izraz nemirna duha našeg Strahimira Kranjčevića nego je to trajni pratilac Adama-Čovjeka gotovo od kolijevke pa do groba. Čovjek putuje ovim svijetom kroz povijest s pitanjem na usnama. I drama počinje kad sama sebe stane doživljavati kao veliko pitanje: »Quaestio mihi ipsi factus sum — sam sebi postao sam pitanje« (Augustin). Čovjek je valjda jedino biće koje pita, traži i, našavši, još više traži. Pitanje je uvijek plod nesklada između onoga što jest i što bi trebalo, odnosno trebalo da bude. Zašto se čovjek ne može smiriti u onome što jest, što posjeduje i što je ostvario? Čovjek je nepotpuno, nedovršeno biće. »Čini mi se da mi više nedostaje, nego što posjedujem«, rekao je već Augustin. Svako ostvarenje i ispunjenje obilježeno je stanovitim deficitom, nedostatkom, eshatološkim zaostatkom. Taj minus u realizaciji i

plus u čežnji ljudskog srca rađa osjećajem tuge i u samom ispunjenju, »Melancholie der Erfüllung« (Bloch). Dokle god postoji nesklad između nade i bitka, između želje i ostvarenja, neće umuknuti pitanje na usnama Adama-Čovjeka. Ništa se dinamici ljudskog duha toliko ne protivi kao bezgranično putovanje, čežnja bez nade u ispunjenje; to su uvidjeli i neki marksisti (Bloch). Iskustvo bezgranične otvorenosti u čovjeku sluti o domovini u kojoj želja neće nadilaziti stvarnost, niti će ispunjenje zaostajati za željom: »Terminus est illa civitas ubi non praevenit rem desiderium nec desiderio minus est praemium« (Abelardo). O tom trenutku Isus govori u Ivanovu evanđelju: »No ja ću vas opet vidjeti; i srce će vam se radovati, i radosti vaše nitko vam uzeti neće. U onaj me dan nećete ništa više pitati« (Iv 16, 22).

Očekujemo da će nas predavači povesti od upitnika Adama-Čovjeka do odgovora u Isusu Kristu, koji je Logos, Smisao našeg života i naše povijesti.